

Preschool age is characterized as the sensitive for the formation of interest. The author draws attention to features of pre-school children's interest, and defines the process of its formation as a pedagogically and purposefully organized process of transition from curiosity to inquisitiveness, to persistent focus on the subject of the activity that is carried out on the basis of reflection and subject-subject interaction between an adult and a child. Particular attention is drawn to the graphic activity as an important factor in the development of a personality preschooler. Child's interest in expressive activity is emotional perception of works of art in a personal relationship to it, active assimilation of relevant knowledge and use them in the course of his /her own art work. The indicators of children's interest in expressive activity the author highlights as the desire to engage in creative activities, issues of cognitive character, interest in various art materials, the desire to bring the matter to an end, the desire to get a positive evaluation. An important aspect of the article is to describe the technology of formation of children's interest in expressive activity, which consists of three phases: emotional, intellectual and volitional with elements of creativity. The author identifies two main areas of interest in the process of formation of fine arts activity: direct associated with the inclusion of the child into and indirect, aimed at creating the conditions for its self-development. The author concludes that the efficient formation of interest to preschoolers graphic activity is necessary to implement a number of conditions: the objective (creation of subject-developing environment, the use of optimal forms and methods, a variety of artistic and didactic games, interaction with parents) and subjective (internal driving forces of the child, resulting in the movement of his spiritual and mental capabilities, active personal perception, self-expression).

Key words: preschool children's interest, graphic activity, children of preschool age, pedagogical conditions.

УДК 37.015.3:796.322-053.6

О. П. Попович

Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

СПОРТИВНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ (НА ПРИКЛАДІ ГАНДБОЛУ)

У статті розкриваються різноманітні педагогічні можливості ігрових видів спорту. Подано огляд найбільш актуальних досліджень, що розглядають загальнопедагогічні, методичні й організаційні аспекти занять спортивними іграми. Розкрито історію та сучасний стан такої спортивної гри, як гандбол, проаналізовано співвідношення фізичних якостей і соціально-психологічних особливостей окремих ігрових амплуа: розігруючого, півсереднього, лінійного, крайнього й воротаря. Характеризується система гандбольних спортивних шкіл в Україні: ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ. Робиться висновок, що процес навчання гандболу вимагає від підлітків не лише базової підготовки, але й комплексу специфічних здібностей, залежно від характеру їх вузької ігрової функції.

Ключові слова: спортивні ігри, виховання фізичних якостей, старшокласники, гандбол, ігрове амплуа.

Постановка проблеми. Сьогодення об'єктивно ставить низку вимог до фізичних якостей людини, здатної успішно функціонувати в умовах ринку. Цілеспрямоване формування фізичних якостей є складовою фізичного виховання старшокласника та сприяє рішенню соціально обумовлених завдань: всебічному й гармонійному розвитку особистості та досягненню високої стійкості організму до несприятливих соціально-екологічних умов.

І. Д. Бех підкреслює, що в процесі фізичного виховання його специфічними засобами, формами й методами можна комплексно розв'язувати завдання розумового, морального, естетичного, патріотичного, екологічного, валеологічного, військово-патріотичного виховання, формувати особистість на національних спортивних традиціях українського народу [1, 318].

Серед великого розмаїття видів спортивної діяльності особливо потужний виховний потенціал мають командні ігри.

Аналіз актуальних досліджень. Останнім часом з'явилася низка досліджень, що розглядають загальнопедагогічні, методичні й організаційні аспекти занять спортивними іграми в практиці дитячо-юнацьких спортивних шкіл.

Ю. Д. Железняк, Ю. М. Портнов, В. П. Савін, наприклад, у своїх підручниках «Спортивні ігри» (2002, 2006, 2008) викладають теоретико-методичні основи спортивних ігор, розкривають їх роль і місце у системі фізичного виховання та спорту, у професійній фізкультурній освіті. Ними представлена методика навчання базовим спортивним іграм: волейболу, баскетболу, гандболу, футболу, хокею тощо. Розглядається проблема вдосконалення фізичної підготовки хокеїстів, що безпосередньо пов'язана з методикою виховання фізичних якостей: силових, швидкісних, витривалості, спритності, гнучкості [7].

У навчальному посібнику «Спортивні ігри» за редакцією Ж. Л. Козіної викладені основні положення теорії й методики сучасних спортивних ігор, розглянуто їх еволюцію, починаючи з давніх часів. Дано розширену характеристику спортивних ігор, розкрито принципи, методи й засоби навчання й тренування в спортивних іграх, основи процесів стомлення й відновлення, характерні для тренування в спортивних іграх, наведені педагогічні, психологічні й медико-біологічні засоби відновлення в спортивних іграх, викладено зміст, форму організації й методику проведення занять зі спортивних ігор у школі, надано початкові основи науково-практичної роботи в галузі спортивних ігор, показано особливості організації й проведення змагань зі спортивних ігор [6].

Однак ми маємо зазначити, що на фоні достатньо кваліфікованого теоретико-методичного забезпечення використання спортивних ігор у процесі реалізації тих чи інших виховних цілей залишаються ще недостатньо розробленими конкретні питання педагогічного супроводу щодо окремих їх видів.

Мета статті. Метою своєї розвідки ми обрали розгляд специфічних особливостей гандболу як ефективного засобу виховання фізичних якостей старшокласників.

Виклад основного матеріалу. Останніми десятиліттями гандбол привертає увагу не лише спортивних кіл і громадськості, він все частіше стає об'єктом прискіпливого аналізу з боку науковців і педагогів. Прихований виховний резерв цієї масової спортивної гри вимагає ретельного концептуального вивчення, аналізу на основі загальнопедагогічної методології закладених у ньому можливостей для особистісного розвитку підлітка.

Історія гандболу сягає своїм корінням сивої давнини. Згадки про ігри з м'ячем руками є в «Одіссей» Гомера й у працях давньоримських лікарів. У середні віки аналогічним іграм присвятив свої вірші Вальтер фон дер Фогельвайде.

У 1882 році шкільний інспектор, чех за національністю Йозеф Кленка, придумав гру, названу ним «чеська хазена», де в чому схожу на сучасний гандбол. Правда, у тій хазені ціллю, в яку слід було потрапити м'ячем, було кільце. Гандбол у його нинішньому вигляді придумали датські футболісти на межі XIX–XX століть як заміну футболу для гри в зимовий час. Відмінність гандболу від футболу полягала в тому, що в нього грали руками, а кожна команда складалася з 6 гравців і воротаря [5].

Датою зародження гри з м'ячем, зареєстрованої в міжнародній спортивній класифікації під назвою «гандбол» (ручний м'яч), прийнято вважати 1898 рік, коли в датському місті викладач фізичного виховання реального училища Хольгер Нельсен увів на уроках фізкультури гру з м'ячем для своїх учениць, правила якої були розроблені ним, і назвав її «хаанболд» – по-датському «хаанд» – рука, «болд» – м'яч. Склад команд-суперників у цій грі – по 11 осіб у кожній. Ціль, у яку слід було влучити м'ячем, були ворота розміром 3 x 2 м.

Ще одним центром розвитку гри, що стала однією з попередниць гандболу, була Німеччина, де в 1890 році Конрад Кох придумав гру з м'ячем, що одержала назву «раффбол». У період з 1915 по 1917 рік у тій

же Німеччині завдяки зусиллям Ернста Шульца з Потсдаму і Макса Хайзера з Берліна з'явився новий варіант, що заклав основи сучасного гандболу. Надалі методичним центром розвитку цієї гри став Лейпциг, а сама гра з Німеччини поширилася в інші європейські країни, а також до Північної і Південної Америки. На міжнародну арену виходить не тільки німецький гандбол, але й чеська хазена: клуби, що розвивають цю гру, створюються у Відні, Загребі й деяких інших європейських містах. У 1917 році берлінець Макс Хайзер з'єднав дві гри, відібравши з кожної найбільш вдалі пункти правил. У результаті вийшла одна, фактично нова.

Поширення гри в Україні пов'язане з ім'ям Едуарда Малі, який добре був ознайомлений з чеською грою «хазена», в 1909 році він запропонував цю гру з окремими групами гімнастів у харківському гімнастичному товаристві «Сокіл». У Харкові ж у 1909 році були написані й перші правила гри в ручний м'яч. Тоді вона була навіть популярніша за футбол і волейбол. З часом саме завдяки українцям гандбол був розвинений на території всього Радянського Союзу. І саме наші співвітчизники досягли найвищих результатів на міжнародному рівні.

У гандболі 7 x 7 грають, як правило, в спортивних залах на майданчику 40 м на 20 м. Команди прагнуть закинути у ворота (3 м x 2 м), що захищаються воротарем, круглий надувний м'яч (425–475 г, має в колі 58–60 см), причому гравці не мають права знаходитися ближче за 6-метрову зону перед воротами супротивника. У гандболі 11 x 11 грають на звичайному футбольному полі (ворота – футбольні). Гра складається з 2 таймів по 30 хв. кожен. Гандбол 7 x 7, як динамічне видовище, отримав особливо широкий розвиток у середині ХХ ст. у багатьох країнах світу [2].

Система гандбольних спортивних шкіл в Україні базується в 24 областях і поєднує близько 159 гандбольних шкіл різних форм власності. Ефективність підготовки резерву в гандболі пов'язана із забезпеченням послідовності підготовки юних спортсменів у ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ, що дозволяє на кожному етапі сконцентрувати увагу на певній частині гандболістів і забезпечити зацікавленість тренерських кадрів, які брали участь у їх підготовці, в успішних виступах спортсменів [4].

Керівникам обласних органів влади, спорткомітетів, органів освіти (Донецької, Закарпатської, Запорізької, Херсонської, Хмельницької областей) вдалося не лише зберегти, але й збільшити на 14% кількість дитячо-юнацьких спортивних шкіл з гандболу, взявши їх на місцеве

бюджетне фінансування в систему спорткомітетів та органів освіти. Проте, подальший розвиток дитячо-юнацького гандболу не може йти шляхом лише збільшення кількості спортивних шкіл. Розвитку дитячо-юнацького спорту може сприяти також створення спортивних клубів при загальноосвітніх установах. Правильна організація виховного процесу в школі, ліцеї, гімназії, професійно-технічному училищі не може бути реалізована без широкого залучення молоді до занять гандболом [8].

Структура фізичних якостей особистості, як об'єкта педагогічної діяльності, досить неоднорідна. Розроблені вченими класифікації іноді відрізняються докладним аналізом цього явища. Так, І. П. Волков пропонує такі показники фізичної вихованості: активне ставлення до тренувальних навантажень; наявність стійких гігієнічних звичок; свідомо турбота про своє харчування, здоров'я; зовнішній вигляд; строге дотримання спортивного режиму; коректні взаємини із суперниками і спортивними суддями; самоконтроль у виразі емоцій і агресивності під час змагань [3]. Таким чином, фізично вихована особистість старшокласника – це, передусім, особистість культурна, соціалізована, що розумно розпоряджається своїм здоров'ям, моторикою й тілесними рухами. У цьому плані особливо широке поле для реалізації тих чи інших напрямів фізичного розвитку підлітка надає гандбол.

Гандбол, як специфічний вид спорту, характеризується високою інтенсивністю ігрових дій, швидкими змінами під час гри, силовими протиборствами по всьому полю, широкою різноманітністю використовуваних ігрових прийомів у нападі й захисті. При цьому перевага надається фізичним якостям спортсмена відповідно до його ігрового амплуа (швидкість бігу, спритність, координація, чіткість рухів, здібність до кидка м'яча, навальність, активність тощо). Поняття «ігрове амплуа» слід розглядати як функціональні обов'язки спортсмена в грі, що історично склалися, й обумовлені тактичною розстановкою гравців для вирішення цілей гри. Такими амплуа є: розігруючий, півсередній, лінійний, крайній і воротар.

Зона гри центрального розігруючого характеризується місцезнаходженням гравця, яке забезпечує найбільш вигідні умови для організації та проведення тактичних комбінацій як команди в цілому, так і окремих її ланок. Знаходячись у центрі, гравець отримує всі необхідні умови для установки комунікацій із партнерами, йому ставиться в обов'язок виконати функції організатора командних дій. Даний гравець повинен уміти не тільки запропонувати програму дій у конкретному

ігровому епізоді, але й зуміти її реалізувати зусиллями «відомих». У зв'язку з цим розігруючий найбільшою мірою відповідає типу особи «лідер».

Зона дій півсереднього дещо зміщена від центру та є найкращим місцем для закидання м'ячів із ближніх і дальніх позицій за рахунок зручного кута по відношенню до воріт супротивника. Більшість тактичних комбінацій отримує своє завершення в атаках півсередніх. Вони виконують дві функції: перша роль «бомбардира», а друга – за рахунок цих дій приковувати до себе пильну увагу супротивника, щоб в інших гравців з'явилася можливість для взяття воріт. Півсередні повинні відрізнитися такими особливостями характеру як відчуття переваги й упевненості, прагнення до конкуренції, змагання. Якнайкращі з них відрізняються рішучістю, сміливістю, самостійністю у своїх діях.

Зона дій лінійного гравця характеризується, по-перше, найближчим розташуванням до воріт супротивника, по-друге, щільною опікою його зі сторони супротивника. Усе це примушує його вести в нападі впродовж усього матчу силову боротьбу за найбільш вигідне місце на площі воротаря. У зв'язку з тим, що гравець знаходиться на «вістрі атаки», на найнебезпечнішому місці для воротаря супротивника, на нього нерідко впливає *жорстка дія*, якій він повинен протистояти. Від нього вимагається вміння руйнувати оборону супротивника на своїй ділянці. Характерними рисами цього амплу є наденергійність, незалежність, прагнення до протиборства й фізичного зіставлення себе із супротивником. Цей гравець, передусім, повинен відрізнитися руйнівною тенденцією та агресивністю.

Місцезнаходження крайніх гравців вимагає від них не тільки вміння виконувати соло, але й уміння вчасно підхопити комбінацію ігрового епізоду. Своїми діями вони повинні забезпечити взаємодію півсередніх і лінійного. Їх функції спрямовані суто на командну гру. Від них вимагають як самостійних рішень, так і вміння підіграти, розтягувати лінію оборони супротивника, розвинути контратаку тощо. Дії їх носять універсальний характер.

До цього слід додати, що для кожного ігрового амплу притаманний цілий комплекс надзвичайно важливих фізично, психологічно й соціально обумовлених якостей юного спортсмена, розвиток яких виступає серед першочергових завдань педагога-тренера.

Висновки. Як бачимо, процес навчання гри в гандбол, що органічно пов'язаний зі складними й гетерохронними шляхами фізичного становлення старшокласників, вимагає не тільки хорошої базової технічної та тактичної підготовки від підлітків, але й комплексу специфічних

здібностей, залежно від характеру відносно вузької функції, що вони мають виконувати в загальноігровому контексті. Він обумовлює необхідність цілеспрямованого, систематичного й ретельно контрольованого виховання в них тих якостей, задатками яких вони володіють, уміння реалізувати їх у складній ігровій обстановці. Фізичні якості юних гандболістів можна посилити та прискорити доцільними формами, вправами й методами їх виховання в навчально-тренувальних групах дитячо-юнацьких спортивних шкіл.

Гра в гандбол, таким чином, надає об'єктивно обумовлені широкі педагогічні можливості, дозволяє варіювати методи й форми виховного впливу, діагностувати та коригувати їх ефективність у швидкозмінних ситуаціях ігрової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. / І. Д. Бех. – Кн. 2 : Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
2. Большая Советская Энциклопедия. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.074.help-rus-student.ru/text/115.htm>.
3. Волков И. П. Некоторые задачи психологии физического воспитания / И. П. Волков // Вопросы психологии. – 1988. – № 1. – С. 115–123.
4. Гандбол : начальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності. – К. : ВПЦ «Експрес», 2003. – 150 с.
5. Любовский Ю. С. Гандбол [Електронний ресурс] / Ю. С. Любовский. – Режим доступу : <http://www.masters.donntu.edu.ua/2007/fema/lubovskii/ind/ind.htm>.
6. Спортивные игры : навчальний посібник для вищ. навч. закладів : у 2 т. / ред. Ж. Л. Козіна ; министерство освіти і науки України, Харківській національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. – Т. 1 : Загальні основи теорії і методики спортивних ігор. – Харків : Точка, 2010. – 200 с.
7. Спортивные игры: совершенствование спортивного мастерства : учебник для студ. высш. учеб. заведений / [ред. Ю. Д. Железняк, Ю. М. Портнов, В. П. Савин и др.]; под ред. Ю. Д. Железняка, Ю. М. Портнова. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 400 с.
8. Шинкарук О. Формування погляду на розвиток дитячо-юнацького спорту шляхом аналізу діяльності спортивних шкіл за 1996 – 2003 рр. / О. Шинкарук // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2004. – № 2. – С. 65–69.

РЕЗЮМЕ

Попович А. П. Спортивные игры как средство воспитания физических качеств старшеклассников (на примере гандбола).

В статье раскрываются разнообразные педагогические возможности игровых видов спорта. Подан обзор наиболее актуальных исследований, которые рассматривают общепедагогические, методические и организационные аспекты занятий спортивными играми. Раскрыта история и современное состояние такой спортивной игры, как гандбол, анализируется соотношение физических качеств и социально-психологических особенностей отдельных игровых амплуа:

разыгрывающего, полусреднего, линейного, крайнего и вратаря. Характеризуется система гандбольных спортивных школ в Украине: ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ. Делается вывод, что процесс обучения гандболу требует от подростков не только базовой подготовки, но и комплекса специфических способностей, в зависимости от характера их узкой игровой функции.

Ключевые слова: спортивные игры, воспитание физических качеств, старшеклассники, гандбол, игровое амплуа.

SUMMARY

Popovich O. Sport games as a means of forming senior pupils' physical skills (an example of handball).

The article reveals different pedagogical possibilities of sports games and handball as a team game in particular. The importance of formation of physical qualities and components of physical education for high school students is considered as well as contribution to the solution of social problems which consequently are determined as full and harmonious personal growth, formation of the ability of resistance to adverse social and environmental conditions. The most significant contribution to the issue of the research is based on general pedagogical, methodological and organizational aspects used for training sports games which were made by U. D. Zheleznyak, U. M. Portnov, V. P. Savin, J. L. Kozin and others.

The origin, development, history, present state and maintenance of handball in Ukraine are described with the explanation of the main game rules. A special attention is given to the physical qualities of a person as an object of pedagogical activity with emphasis on the development of a physically educated personality who is primarily considered to be a cultural identity, socialized, sensible person with the ability to sustain his health and motility. The correlation of physical characteristics and socio-psychological characteristics of the individual game roles are analyzed: central defender, left, right, back, goalkeeper. The system of handball sports schools in Ukraine – YSS (Youth Sports School) is characterized in the article.

The author has come to the conclusion that the handball training is naturally connected with complicated physical and hetero chronicle ways of high school students physical development, which requires not only good technical and tactical training of teenagers, but also a complex of specific abilities that basically depends on a person's character, performed in the general context of the game. Educational process causes the necessity of the systematic and profound education and the careful control training of those qualities which high school students have, with the ability to implement them in a difficult game situation. The physical qualities of young handball players can be strengthened and accelerated with the help of reasonable methods and forms of different exercises and trainings at youth sports schools.

Key words: sport games, forming of physical skills, senior pupils, handball game specialization, technical and tactical training, a physically educated personality.